

АНАЛІЗ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ ГРУПИ *TRESPASS*

Я.Ю. Манжос, канд. філол. наук (Харків)

У статті розглядаються функціональні характеристики термінів, що позначають різні види протиправного порушення володінь, проведено аналіз потенційного функціонального варіювання досліджених термінів на основі наявності / відсутності / джерела дефініції; їх соціокультурного розшарування на загальні та регіональні; їх реалізації в різних підтипах юридичного дискурсу (офіційно-діловому, науковому та науково-навчальному, інформаційно-популярному) та в публіцистичному дискурсі.

Ключові слова: загальні терміни, порушення володінь, потенційне функціональне варіювання, публіцистичний дискурс, регіональні терміни, соціокультурне розшарування, юридичний дискурс.

Манжос Я.Ю. Анализ функциональных особенностей юридических терминов группы *trespass*. В статье рассматриваются функциональные характеристики терминов, обозначающих различные виды противоправного нарушения владений, представлен анализ потенциальной функциональной вариативности терминов на основе наличия / отсутствия словарной дефиниции, источника фиксации дефиниции; социокультурного расслоения исследованных терминов на общие и региональные; а также реализации этих терминов в таких подтипах юридического дискурса как официально-деловой, научный и учебно-научный, информационно-популярный и в публицистическом дискурсе.

Ключевые слова: общие термины, региональные термины, потенциальная функциональная вариативность, публицистический дискурс, юридический дискурс, социокультурное расслоение, противоправное нарушение владения.

Manzhos Y.Y. The analysis of functional characteristics of terms denoting trespass. The article presents the analysis of functional characteristics of terms denoting different kinds of trespass; covers potential functional variation of terms – the presence / absence / source of definition; their sociocultural division into those of general and regional usage; their instantiations in different subtypes of legal (official-normative, scientific and scientific-academic, information-popular) and in publicistic discourse.

Key words: general terms, legal discourse, potential functional variation, publicistic discourse, regional terms, sociocultural division, trespass.

У роботі за об'єкт аналізу було обрано групу термінів, що позначають різні види протиправного порушення володінь; предметом аналізу виступають функціональні особливості одиниць цієї терміногрупи. Метою статті є встановлення специфіки функціональних аспектів термінів, що позначають протиправні порушення володінь. Дослідження функціональних особливостей включає аналіз потенційних функціональних особливостей загальних термінів, що маніфестується сферою їх фіксації; встановлення специфіки соціокультурного варіювання, що виявляється у появі значної кількості термінів-регіоналізмів; аналіз реалізації як загаль-

них так і регіональних термінів у різних підтипах юридичного і у публіцистичному дискурсі. Матеріалом дослідження були 68 термінів на позначення різних видів протиправного порушення володінь, отриманих методом суцільної вибірки з текстів правових документів, наукових статей, доповідей й науково-навчальних матеріалів та виокремлених в окрему групу в результаті проведення семантичного аналізу [5, с. 9].

Першим кроком було проведення аналізу потенційних функціональних особливостей загальних термінів (термінів, що використовуються на всій території Великобританії та США), яких було ви-

явлено сім: *trespass, burglary, commercial burglary, household burglary, residential burglary, aggravated burglary, distraction burglary* [5, с. 12]. Спираючись на функціональну класифікацію юридичних термінів [1, с. 273; 2, с. 24; 7, с. 366; 8, с. 70 та ін.] за параметром фіксації усі досліджувані одиниці були розподілені на **стандартно-визначені** (їх дефініції наявні в словниках) та **специфічно-визначені** (дефініції наявні в текстах фахового характеру); залежно від типу джерела наведення дефініції стандартно-визначені терміни були поділені на **спеціальні юридичні** (дефініції містяться лише в юридичних словниках та довідкових джерелах, або мають позначки в лексикографічних та довідкових джерелах загальноживаної лексики, що вказують на їх віднесення саме до мови права) та **технічні** (дефініції містяться окрім юридичних джерел також в лексикографічних та довідкових джерелах інших галузей науки або техніки). В аспекті потенційного функціонального варіювання виявляється значна відмінність термінів цієї групи від решти термінів на позначення злочинів: в цій групі стандартно-визначені терміни (дефініції яких наявні у словниках) складають лише 20% (*trespass, burglary*), тоді як специфічно-визначені терміни (дефініції яких містяться в текстах фахового характеру) складають 80% термінів цієї групи (*commercial burglary, household burglary, residential burglary, aggravated burglary, distraction burglary*). Обидва стандартно-визначені терміни є загальноживаними, спеціальні юридичні та технічні терміни в цій групі не зафіксовані взагалі.

Аналіз регіональних термінів, що дає можливість дослідити вже не потенційні, а реалізовані функціональні характеристики термінів: їх варіювання в соціокультурному правовому просторі, виявив їх значну кількість (61) порівняно із наявними загальними (7). До таких термінів-регіоналізмів належать ті, які використовуються на всій території США або на всій території Великої Британії, а також терміни, які використовуються лише на окремих територіях названих країн, а саме в різних штатах США або в різних частинах Великої Бри-

танії. У ході аналізу ми розподілили усі терміни-регіоналізми на дві групи. До першої групи ми відносимо **кримінально-специфічні** терміни, поява яких обумовлена зміною обсягу правового знання про певні злочини, зокрема звуженням, уточненням тощо. Кримінально-специфічні терміни-регіоналізми утворилися виключно через специфіку права Великої Британії / Англії, Уельсу та Шотландії та США / різних штатів та не мають відповідників ані серед загальних ані серед регіональних термінів.

Друга група термінів-регіоналізмів – це **вербально-специфічні** одиниці, тобто такі, що мають різне мовне оформлення в різних місцевостях, але об'єктивують те саме знання про злочини, що й наявні загальні / регіональні терміни. Вербально-специфічні одиниці представляють інший варіант мовного оформлення загального або регіонального терміна на позначення певного злочина, тому ми виокремлюємо в їх складі дві підгрупи. До першої підгрупи були віднесені терміни, *що мають відповідники серед загальних термінів*, їх поява обумовлена лише різним мовним позначенням злочину у різних штатах США, Великій Британії або Шотландії. Друга підгрупа вербально-специфічних термінів-регіоналізмів охоплює такі, *що не мають відповідників серед загальних термінів але мають відповідники серед термінів-регіоналізмів*. Їх поява, з одного боку, обумовлена специфікою права в різних місцевостях (внаслідок чого виникає кримінально-специфічний термін-регіоналізм), а з іншого – тим, що злочини, позначені цими термінами, отримують у різних місцевостях різне мовне оформлення.

У групі термінів на позначення протиправного порушення володіння функціонує 61 термін-регіоналізм. З яких 34 є **кримінально-специфічними**, наприклад:

- *simple burglary of a pharmacy* – протиправне проникнення до приміщення аптеки із наміром скоїти злочин; використовується в Луїзіані [Justia];
- *simple burglary of a religious building* – протиправне проникнення до приміщення релігійної будівлі із наміром скоїти злочин; використовується в Луїзіані [Justia];

• *burglary with loss* – протиправне проникнення до приміщення із наміром скоїти злочин, що спричинило збитки; використовується у Великій Британії [United Kingdom Legislation].

Ці регіональні терміни уточнюють знання про наукове поняття “протиправне проникнення до приміщення із наміром скоїти злочин” (*burglary*) щодо місця скоєння злочину (*a pharmacy, a religious building*) та наявності спричинених збитків (*with loss*). Серед кримінально-специфічних термінів 3 вживаються лише на території Великої Британії, 3 – лише на території Шотландії, решта (28) – на території різних штатів США.

Вербально-специфічні терміни-регіоналізми охоплюють 27 одиниць, з яких 5 належать до першої підгрупи та є *варіантами загальних термінів*. Наприклад, терміни цієї підгрупи *housebreaking* (використовується у Шотландії), *breaking and entering* (використовується в штатах Массачусетс, Нью-Мексико, Огайо), *simple burglary* (використовується в штаті Луїзіана) позначають протиправне порушення володінь із наміром скоїти злочин [Justia] та є регіональними варіантами загального терміна *burglary*. Один термін цієї підгрупи використовується на території Шотландії, решта (4) – на території різних штатів США.

Друга підгрупа вербально-специфічних термінів включає 22 терміни, які є *варіантами інших термінів-регіоналізмів*. Це, наприклад, терміни *burglary of a vehicle* (використовується в штаті Юта), *burglary of vehicles* (використовується в штаті Техас), *burglary of a motor vehicle* (використовується в штаті Мейн), *vehicle prowling* (використовується в штаті Вашингтон), *criminal entry of a motor vehicle* (використовується в штаті Південна Дакота), *unlawful breaking and entering a vehicle* (використовується в штаті Невада), *unlawful entry into a motor vehicle* (використовується в штаті Орегон), *unauthorized entry into motor vehicle* (використовується в штаті Гавайї), *criminal trespass to vehicles* (використовується в штаті Монтана); усі вони позначають проникнення до авто із наміром скоїти злочин [Justia]. Один термін цієї підгрупи використовується на всій тери-

торії США, решта (21) – специфічні для кожного окремого штату.

Наступним кроком було дослідження функціонування термінів у різних підтипах юридичного дискурсу (ЮД) та у публіцистичному дискурсі.

Враховуючи неоднomanітність сфери юриспруденції необхідно було виокремити *підтипи* ЮД. За критерії диверсифікації юридичної сфери було обрано (1) адресантно-адресатні конфігурації (фахівець-фахівець, фахівець-нефахівець), які кореспондують зі збігом / незбігом когнітивних запасів учасників спілкування, зокрема в площині правового знання; (2) комунікативні цілі – практичні, пов’язані з використанням наявного вербалізованого знання в здійсненні правових дій, та теоретичні, де значущим стає формування нового правового знання у вербальній взаємодії суб’єктів; (3) функціонально-стильові характеристики текстів, що репрезентують певний підтип ЮД. До підтипів ЮД зараховуємо:

• *офіційно-діловий* (ОДЮД), підтип, що традиційно розглядається дослідниками [8, с. 188; 9, с. 44-57], представлений текстами офіційних правових документів – кримінальних кодексів США [Justia] та Актів Британського Парламенту [United Kingdom Legislation] (через відсутність кримінального кодексу в цій країні). Адресантно-адресатна конфігурація ОДЮД – *фахівець-фахівець*; діяльнісна мета – *практичне використання* наявного знання; стиль – *офіційно-діловий*;

• *науковий та науково-навчальний* (ННЮД), представлений науковими юридичними працями та підручниками і навчальними посібниками. Адресантно-адресатна конфігурація ННЮД – *фахівець-фахівець*; діяльнісна мета – *формування нового знання* в процесі діалогу свідомостей; стиль – *науковий*;

• *інформаційно-популярний* (ІПЮД), представлений текстами, розміщеними на сайтах юридичних компаній, які пропонують свої послуги населенню й водночас поширюють правові знання в суспільстві. Адресантно-адресатна конфігурація ІПЮД – *фахівець-нефахівець*; діяльнісна мета – *формування нового знання*; стиль – *науково-популярний*.

Така класифікація підтипів ЮД враховує той факт, що юридичні терміни складають основу двох сфер фахової діяльності правників – *правознавства* (теорії права) і *правозастосування* (правової практики), з чого випливають різні сфери функціонування юридичної термінології – офіційно-ділова та наукова [4, с. 8].

Аналіз функціонування термінів засвідчив, що з 68 загальних та регіональних одиниць в ОДЮД представлені 62 (91%). Абсолютна більшість з них, а саме 58, – це терміни-регіоналізми, наприклад: *housebreaking with intent to steal, theft by opening lockfast places, simple burglary of a pharmacy, simple burglary of a religious building, criminal trespass to property*. Решта термінів цієї ЛСГ, що функціонують в ОДЮД, а саме 4, є загальними, наприклад: *trespass, burglary, residential burglary*.

У ННЮД було зареєстровано 14 термінів (21%). До них відносяться 7 загальних термінів: *trespass, burglary, commercial burglary, household burglary*, отже в ННЮД функціонують усі загальні терміни цієї ЛСГ. Зафіксованими в ННЮД виявилися також і 7 термінів-регіоналізмів, наприклад: *burglary with entry, burglary with loss, burglary with no loss (including attempts), theft by housebreaking*.

В ІПЮД було зафіксовано 17 термінів (25%), з них 5 – це загальні терміни, наприклад: *trespass, burglary, commercial burglary*, решта (12) – терміни-регіоналізми, наприклад: *criminal trespass to property, especially aggravated burglary, unauthorized entry of a dwelling during an emergency or disaster, burglary of a vehicle*.

Проведене дослідження встановило, що деякі терміни вживаються водночас у декількох підтипах ЮД. Так, термінів, що водночас вживаються в усіх трьох підтипах (ОДЮД, ННЮД та ІПЮД), виявилось 4 (6%), з них 3 – загальні, 1 – регіональний.

Термінів, що водночас вживаються у двох підтипах ЮД, було зафіксовано 17 (25%): водночас у ОДЮД та ННЮД було зареєстровано 4 одиниці (6%), з них 1 є загальною, 3 – регіональні; водночас у ОДЮД та ІПЮД виявилось 11 термінів (16%), усі вони є термінами-регіоналізмами; водночас

у ННЮД та ІПЮД було зафіксовано 2 терміни (3%), обидва є загальними.

Термінів, що використовуються лише в одному підтипі ЮД, було зафіксовано 47 (69%): лише в ОДЮД виявилось 43 терміни (63%), усі вони є термінами-регіоналізмами; лише в ННЮД – 4 терміни (6%), з них 1 – загальний та 3 – регіональні; термінів, що представлені лише в ІПЮД, зареєстровано не було.

Аналіз функціонування термінів у публіцистичному дискурсі був проведений на матеріалі електронних версій газет США (*USA Today*) та Великої Британії (*The Times*) за період з 2004-2011 рр. Зафіксовані терміни були поділені за критерієм частотності на три підгрупи: **високочастотні** (зустрічаються більш ніж 1000 разів), **середньочастотні** (зустрічаються від 1000 до 100 разів) та **низькочастотні** (зустрічаються до 100 разів). З 68 термінів у ПД були зафіксовані 17 (25%). З них 6 – це загальні терміни, решта (11) – це терміни-регіоналізми. До підгрупи високочастотних відноситься 1 термін, який є загальним (*burglary*). Підгрупа середньочастотних охоплює 4 одиниці, з яких одна є загальною, решта (3) – терміни-регіоналізми. До підгрупи низькочастотних відносяться 12 термінів, з них 4 є загальними, решта (8) – регіональні.

Проведений аналіз дозволяє зробити низку висновків.

Специфічні особливості досліджуваних одиниць в аспекті визначеності / невизначеності демонструються представленістю дефініцій більшості загальних термінів у сфері реалізації – джерелах фахового характеру, а не у сфері фіксації – лексикографічних та довідкових джерелах, та наявністю дефініцій в неспеціалізованих лексикографічних джерелах, що демонструє поширення спеціального юридичного знання про ці злочини за межі фахових кіл.

Особливості концептуалізації та вербалізації знання про протиправне порушення володінь різними соціокультурними колективами англomовних правників демонструє кількісна перевага регіональних термінів (61) над загальними (7). При чому, особливості концептуалізації і категоризації злочинів, результатом чого є наявність серед регіональних

термінів кримінально-специфічних, демонструють перевагу над особливостями вербалізації, унаслідок яких виникають вербально-специфічні регіональні терміни, про що свідчить більша кількість кримінально-специфічних регіоналізмів (34) порівняно з вербально-специфічними (27).

Сфера правозастосування вимагає більшого обсягу вербалізованого знання про протиправне порушення володінь, ніж сфера правознавства, про що свідчить значно більша кількість термінів у ОДЮД порівняно з ННЮД; сфера правозастосування та сфера правознавства оперують незначним обсягом спільного вербалізованого знання про протиправне порушення володінь, як це демонструє функціонування частини термінів водночас в ОДЮД і ННЮД, але більшою мірою ці сфери використовують різне вербалізоване знання про протиправне порушення володінь, що виявляється у функціонуванні значної кількості термінів лише в ОДЮД / ННЮД. Під час поширення спеціалізованого знання про протиправне порушення володінь за межі фахових кіл більш актуальним стає вербалізоване знання, що репрезентує сферу правозастосування, що маніфестовано більшою кількістю термінів, реалізованих в ОДЮД та ІПЮД, порівняно з тими, що наявні в ННЮД та ІПЮД. Сфера правозастосування значною мірою пов'язана з особливостями вербалізованого знання про протиправне порушення володінь у різному соціокультурному середовищі, що виявляється в кількісній перевазі термінів-регіоналізмів, зафіксованих в ОДЮД та ОДЮД й ІПЮД. Для сфери правознавства більш характерна спільність вербалізованого знання про протиправне порушення володінь в усьому лінгвокультурному просторі Великої Британії і США, маніфестована представленістю лише загальних термінів, зареєстрованих у ННЮД й ІПЮД.

У фахових сферах (правозастосування, правознавство) вербалізоване знання про такі злочини представлене в повному обсязі, у суспільно-політичній сфері – у значно меншому, що демонструють показники реалізації термінів у ПД. Кореляції соціолінгвістичного та дискурсивного варіювання термінів цієї групи, реалізованих у ПД, підтверджу-

ють вагому роль загальних термінів з опорою на параметр частотності: єдиний високочастотний термін є загальним, тоді як більшість регіональних термінів є низькочастотними.

Перспективою роботи є аналогічний аналіз інших термінів на позначення злочинів, зокрема термінів, що позначають злочини проти держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеев С.С. Общая теория права. Т.2 / С.С. Алексеев. – М. : Юридическая литература, 1981. – 273 с. 2. Книпер Р. Очерки к проблеме законодательной техники [Электронный ресурс] / Р. Книпер, В. Назарян. – Эшборн, 1999. – Режим доступа : <http://www.ex-jure.ru/law/news.php?newsid=1129>.
3. Косоногова О.В. Юридический дискурс: лингвопрагматика имени собственного [Электронный ресурс] / О.В. Косоногова // Проблемы филологии, культурологии и искусствоведения. – 2008. – № 2. – С. 188–192. – Режим доступа : http://www.zpu-journal.ru/zpu/2008_2/Kosonogova.pdf.
4. Лутцева М.В. Лексикографическое описание юридической терминологии в неспециальной сфере использования (лингвостатистическое исследование на материале произведений Дж. Гришема) : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 “Теория языка”; 10.02.04 “Германские языки” / М.В. Лутцева. – Ярославль, 2008. – 19 с.
5. Манжос Я.Ю. Семантичні та функціональні особливості англomовних юридичних термінів – назв злочинів проти людини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Я.Ю.Манжос. – Харків, 2011. – 20 с. 6. Савицкий В.М. Язык процессуального закона (Вопросы терминологии) / В.М. Савицкий. – М. : Наука, 1987. – 287 с. 7. Энциклопедический юридический словарь / [под общ. ред. Е.В. Крутских]. – [2-е изд]. – М. : Инфра – М, 1998. – 368 с. 8. Язык закона / [Под общ. ред. А.С. Пиголкина]. – М. : Юридическая лит-ра, 1990. – 200 с. 9. Otto W. Die Paradoxie einer Fachsprache / Walter Otto // Der öffentliche Sprachgebrauch. Band II. – Stuttgart : Klett, 1981. – S. 44-57.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Justia. Laws and regulations (Penal Code texts of American states) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://law.justia.com/> 2. United Kingdom Legislation (Acts of Parliament) [Електронний ресурс].